

ВІДГУК
офіційного опонента – доктора наук із соціальних комунікацій
Воскобойнікової-Гузєвої Олени Вікторівни
на дисертаційну роботу Перенесієнка Ігоря Петровича
«Організація тематичного доступу до електронних бібліотечних
колекцій», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата наук
із соціальних комунікацій за спеціальністю
27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

Актуальність теми дисертаційної роботи. Стрімке зростання обсягів інформації, необхідність їхнього системного наукового впорядкування та постійно діючий запит на удосконалення організації тематичного доступу і представлення бібліотечних інформаційних продуктів у веб-просторі – обумовлюють актуальність теми дисертаційного дослідження.

Вже понад 20 років найкращі науковці і практики світу вирішують методологічні та технологічні проблеми, які спричинені суспільними потребами у доступі до соціально значущої та історико-культурної спадщини світу, представленої у національних та загальносвітових цифрових колекціях та електронних бібліотеках. І на нашу думку, дисертаційне дослідження І. П. Перенесієнка робить свій науковий і практичний внесок у вирішення цього питання. На теоретичному рівні представлені на захист результати засвідчують співрозмірність розвитку сучасних бібліотекознавчих досліджень із розвитком такого міждисциплінарного напряму як цифрова гуманітаристика, яскравим прикладом реалізації якого є електронна бібліотека «Україніка» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Актуальність теми дослідження підтверджує те, що воно виконувалось у межах планових науково-дослідницьких тем Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: «Розробка технологічних зasad та інфраструктури формування бази знань наукової бібліотеки» (2014–2016 рр., № державної реєстрації 0114U001102) та «Розвиток інтелектуальних бібліотечних технологій організації наукових електронних ресурсів» (2017–2019 рр., № державної реєстрації 0116U007921).

Обрана тема дослідження відповідає паспорту спеціальності 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство та безумовно є актуальною в контексті розвитку сучасних цифрових бібліотечних технологій та наукових цифрових ресурсів українського сегменту Інтернету.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, є достатнім, і забезпечений обраною джерельною та методологічною базою дослідження; коректним застосуванням комплексу взаємодоповнюючих теорій і методів дослідження. Зокрема, дисертантом використано теоретичні методи: узагальнення, порівняльний аналіз та синтез, систематизація та конкретизація теоретичних положень, абстрагування та емпіричні методи: вивчення процесу представлення документів в електронному середовищі та апробація алгоритму забезпечення тематичної організації електронних колекцій за допомогою використання бібліотечних класифікаційних систем та систем предметизації.

Вірогідність одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях. У дисертаційній роботі І. П. Перенесієнка чітко визначено мету та завдання дослідження, обґрунтовано підходи до їх досягнення. Дисертація має логічно побудовану структуру, містить узагальнення теоретичних підходів. Реалізація конкретних пропозицій поглиблює теоретичні засади організації цифрових колекцій наукової бібліотеки. Це підтверджується впровадженням розроблених науково-методичних положень для організації цифрового комплексу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Здобуті в дисертації результати обговорені на міжнародних та вітчизняних наукових конференціях і семінарах та відображені в 20 публікаціях, у тому числі: 9 статтях (всі у фахових виданнях, визначених ДАК МОН України для спеціальності «Соціальні комунікації», 1 – у співавторстві, 1 – у виданні, що індексується міжнародними наукометричними базами даних), 11 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Автореферат відображає основний зміст та положення дисертації.

Наукова новизна. Основним науковим результатом проведеного дисертаційного дослідження є теоретичне обґрунтування важливості організації тематичного доступу до електронних бібліотечних колекцій на основі поєднання переваг бібліотечних класифікацій та системи предметизації.

Практичне значення дисертації полягає у впровадженні розроблених науково-методичних положень в організацію тематичного доступу до

електронної бібліотеки «Україніка» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Запропоновані в дисертації науково-методичні підходи мають універсальний характер і цілком можуть бути використані бібліотеками, музеями та архівами для розробки інструментів тематичного доступу до створюваних ними ресурсів електронних проблемно-бібліотечних колекцій, зокрема українознавчої тематики.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків (загальний обсяг основного тексту – 168 с. (7,6 авт. арк.), у тому числі 14 додатків (що займають 19 с.), списку використаних джерел (217 найменувань). Послідовність розділів обумовлена логікою розкриття теми. Повний обсяг дисертації – 228 сторінок.

Загальний зміст дисертаційної роботи. У першому розділі «Історіографія бібліотечної систематизації електронних інформаційних ресурсів» дослідження автором проведено аналіз та узагальнення вітчизняного та закордонного досвіду роботи з електронними інформаційними ресурсами. Дослідження базується на широкій поліаспектній джерельній базі: наукових публікаціях, науково-методичних матеріалах, міжнародних бібліотечних стандартах, нормативно-правових документах, окремим ресурсом для вивчення предмету дослідження слугували сайти електронних бібліотечних проектів.

Дослідження еволюції підходів до розробки та представлення електронних бібліотек засвідчило, що головний мотив наукового пошуку завжди становила реакція на зміну формату інформації, потреба формування пошукового образу документів, адекватного новому середовищу їхньої циркуляції. Наявному комплексу проведених досліджень притаманний пошук реалізації можливостей, що надає електронне середовище для збереження, опрацювання та популяризації культурної спадщини.

Вивчений досвід забезпечення тематичного доступу до електронних предметно-орієнтованих колекцій дає дисертанту можливість стверджувати, що об'єктом наукового пошуку є створення технології формування інформаційного фонду. Підтверджено, що практика створення проектів електронних бібліотечних колекцій виявилася найбільш успішною. Їхня

спеціалізація на розкритті однієї тематики надає змогу більш детально та глибоко відобразити предметні підгалузі та змістові зв'язки між ними. Узагальнення практичного досвіду та теоретичного осмислення створення тематичних електронних бібліотечних колекцій для подолання проблем зберігання та поширення інформації переконливо демонструє їхню важливість у збереженні національної культурної спадщини.

У другому розділі дисертації «Теоретичні засади бібліотечної систематизації в контексті наукового опрацювання документів», зокрема аргументовано, що в умовах сучасних темпів зростання інформації бібліотечна систематизація наразі не може тлумачитися винятково як тривіальний процес констатації змісту документів. Цей процес доречно усвідомлювати і здійснювати як аналіз змісту документів та побудову взаємозв'язків їхніх пошукових образів. Такий підхід цілком узгоджується з концепцією семантичного вебу, згідно з якою семантичні електронні ресурси репрезентують нову парадигму навігації в інформаційному просторі – інтелектуальний пошук.

Структурно розділ побудовано таким чином, що дозволяє продемонструвати важливість потенціалу бібліотечних інструментів тематичного упорядкування інформації в сучасному веб-середовищі.

Питання проаналізовано в межах трьох аспектів:

- розгляд бібліотечних класифікаційних систем у контексті позиціонування їх як фактора наукової повноти відображення змісту документа. Дисертантом продемонстровано, що найбільш важливими властивостями бібліотечних класифікацій є можливість із їх допомогою здійснювати точне індексування, їхня структурна гнучкість, здатність до багатоаспектного представлення змісту документа;

- відображені функціональні точки дотику бібліотечної систематизації та предметизації в науковому опрацюванні документів. Увага зосереджена на розгляді їхнього сучасного інтелектуального та форматного потенціалу стосовно організації інформації;

— продемонстровано потенціал застосування класифікаційних систем та систем предметизації при розробці комплексу тематичних рубрик та особливостей їх практичного поєднання. Доведено, що бібліотечні класифікації не можна вважати єдиним інструментом упорядкування інформації. З теоретичного погляду перевагою бібліотечних класифікаційних систем є те, що представлена інформація захищена від втрат, проте практичне відображення змісту документа за їх допомогою має орієнтуватися на використання сучасних інформаційних технологій. Без автоматизації актуалізації змісту бібліотечних класифікаційних систем, представлення їхніх рубрик у гіпертекстовому вигляді та низки інших компонентів цей процес неминуче втратить актуальність для читача, що сьогодні, у переважній більшості, орієнтований на пошук інформації у веб-середовищі.

У третьому розділі дисертаційного дослідження «Реалізація тематичного доступу до бібліотечних електронних ресурсів у сучасному інформаційному просторі» відображено практичне удосконалення принципів організації тематичного доступу до електронних бібліотечних колекцій на основі поєднання переваг бібліотечних класифікацій та системи предметизації на прикладі роботи з ресурсом електронна бібліотека «Україніка» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Ресурс представляє повнотекстові електронні документи українознавчої тематики для структурованого подання інформації. І. П. Перенесієнко було зроблено тематичне узагальнення, яке забезпечує розкриття змісту та тематичного пошуку в межах усього ресурсу. Дисертант детально розглядає застосований спосіб реалізації ієрархічних предметних зв'язків в обраній онтологічній структурі на основі дерева знань, що фіксує належність документа до певного розділу знань. Обґрутовано практичну значимість деталізації пошукового образу документа застосованою системою неієрархічних змістових зв'язків на основі предметних рубрик. Одночасне використання цих двох способів організації знання надає користувачеві

можливість формувати необхідні пошукові запити, деталізувати пошук в межах окремих понять.

Висновки до дисертації у повній мірі розкривають суть отриманих дисертантом результатів, є конкретними і лаконічними.

Зауваження до змісту дисертації. Незважаючи на цілком позитивну оцінку дисертаційної роботи І. П. Перенесієнка, зазначимо певні недоліки:

1. Стосовно відповідності поставлених завдань та презентації їхнього вирішення у висновках до дисертації. Одним із перших завдань, поставлених у дисертації, було «проаналізувати зміну підходів до тематичного доступу у веб-середовищі за працями вітчизняних та зарубіжних дослідників», проте у висновках ми не знаходимо відповіді, які саме підходи було виявлено та проаналізовано, та які зміни відбулися.

2. На с. 10 автореферату і відповідно в тексті дисертації (розділ 3) представлено зарубіжні та вітчизняні проекти електронних колекцій та цифрових бібліотек, які були предметом аналізу дисертанта. Виникає два запитання:

- чи досліджувалися серед іншого електронні колекції, присвячені видатним особам – науковцям, письменникам, державним або громадським діячам?
- чи розрізняються терміни «електронна бібліотека» та «цифрова бібліотека» автором або ж використовуються як синоніми?

3. Питання щодо представлення результатів дисертаційного дослідження у певних публікаціях автора, які зазначені на с. 115–116. Які саме результати, що розкривають проблематику розділу 2, представлено у публікаціях: *Особливості використання загальних типових поділів у радянській ББК при відображені історичних реалій Новітнього часу. Вісн. Кн. палати. 2014* та *Класифікація Двокрапкою та її автор – взаємозв'язок в еволюційності епохи. Вісн. Кн. палати. 2014?*

4. Не зовсім вдало використовуються і деякі стилістичні звороти. Так на с. 28: «до групи опрацьованих досліджень, які торкаються практики

бібліотечної систематизації», на мою думку, такі науковці, як О. Збанацька, К. Лобузіна, О. Сербін, Е. Сукіасян, своїми роботами зробили конкретний внесок, а не лише торкнулися практики систематизації; теж саме с. 32, 33.

Проте, наведені зауваження не знижують цінності результатів дисертаційного дослідження.

Загальний висновок: Дисертація є самостійним і завершеним науковим дослідженням, у якому поставлено і розв'язано комплекс комунікаційно-інформаційних завдань, пов'язаних зі створенням цифрових об'єктів історико-культурної спадщини, організацією цифрових бібліотек та управлінням доступу до цифрових колекцій.

За актуальністю, новизною, теоретичним рівнем і практичним значенням дисертаційне дослідження «Організація тематичного доступу до електронних бібліотечних колекцій» цілком відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» (Постанова КМУ № 567 від 24 липня 2013 р.) зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 567 від 27 липня 2016 р. стосовно кандидатських дисертацій. Зміст дисертаційного дослідження, засоби, методи, що використовуються в ньому та одержані основні наукові результати відповідають профілю спеціальності 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. У підсумку вважаю, що Перенесієнко Ігор Петрович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Офіційний опонент,

доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник,
завідувач кафедри бібліотекознавства
та інформології
Київського університету
імені Бориса Грінченка

О. В. Воскобойнікова-Гузєва

